

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ УТРИМАННЯ ПОХІДНИХ СМЕРЕКОВИХ НАСАДЖЕНЬ НА ТЕРИТОРІЇ НПП «ЗАЧАРОВАНИЙ КРАЙ»

У даній статті надані результати досліджень, проведених на території Національного природного парку «Зачарований край». Дослідження стосуються стану похідних смерекових насаджень парку, видів і обсягів хвороб та пошкоджень, методів й обсягів проведення санітарно-оздоровчих заходів. Особливої актуальності набуває питання стану похідних насаджень у зв'язку з заповідним статусом земель. У даній роботі зроблено спробу знайти ефективні методи підвищення стійкості похідних насаджень на заповідній території.

Ключові слова: Національний природний парк «Зачарований край», похідні смерекові насадження, букова зона Карпат, хвороби і шкідники, санітарно-оздоровчі заходи.

Постановка проблеми. Похідні ялинники в сучасному рослинному покриві Українських Карпат займають близько половини загальної площі смерекових лісів регіону. Їх спільною рисою, як в межах субформацій ялицево-буково-ялинових і буково-ялицево-смерекових лісів, так і в поясі букових та дубових лісів, є спрощена структура (чітко виражена, одноярусна), висока продуктивність в молодому віці (Іа-Іб бонітету), низька стійкість до вітровалу, хвороб і шкідників, а також більш низький вік природної стиглості, ніж природних ялинових лісів, в них залишається майже незмінним флористичний склад трав'яного покриву корінних рослинних угруповань, але домінує майже у всіх фітоценозах кислиця.

Смерека - одна з найбільш затребуваних в Україні порід, на які постійно високий попит. Тому, окрім до ареалу, за останні сторіччя створено похідні насадження смереки на місці букових і ялицевих лісів на значних площах. Стан таких насаджень, особливо другого та наступних поколінь, у багатьох випадках в пристигаючому і стигломувіці, а, іноді, і середньовікових - незадовільний і тому особлива увага звертається на підвищення їх стійкості.

Актуальними питаннями карпатського лісівництва залишаються заміна монокультур смереки складними

корінними насадженнями, відновлення змішаних лісів, можливого переформування похідних смерекових масивів. Особливого значення дане питання набуває на територіях природно-заповідного фонду, де питання традиційної заміни похідних смеречників на коріння насадження значно ускладнене у зв'язку з введенням функціональних зон з різним рівнем заповідності. Як правило, освоєння ресурсу стає можливим вже при частковій або, навіть, повній втраті ним товарної цінності.

Причиною вибору даної теми є бажання встановити і обґрунтувати основні причини захворювань смерекових насаджень та запропонувати власні пропозиції щодо їх подальшої долі.

Метою дослідження є вивчення сучасного стану похідних смерекових насаджень в межах Національного природного парку «Зачарований край» (далі – Парк), виявлення тенденцій і можливих шляхів допустимого і раціонального переведення цих насаджень у корінні складні насадження.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні завдання:

- зробити інвентаризацію площ та стану похідних хвойних насаджень Парку в розрізі функціональних зон;

- навести динаміку площ похідних насаджень за минулий та теперішній ревізійний періоди;

- проаналізувати види та інтенсивність виконання лісогосподарських заходів за ревізійний період в розрізі функціональних зон Парку;

- встановити і обґрунтувати перелік найбільш ефективних лісогосподарських заходів в межах похідних смерекових насаджень Парку в розрізі функціональних зон;

- закласти пробні площі у похідних смерекових насадженнях Парку з метою аналізу змін їх стану;

- запропонувати і обґрунтувати власні заходи для впровадження їх в межах похідних хвойних насаджень Парку.

Для виконання поставлених завдань були використані класичні і сучасні методи лісівничих досліджень, зокрема – закладки пробних площ і визначення біометричних показників деревостанів за категоріями санітарного стану дерев; порівняльної екології та математико-статистичні – для обробки експериментальних даних.

За нашими дослідженнями, невідповідними займаним типам лісу є 440 га (з 5747,8 га) лісових насаджень Парку, не властивих природним фітоценозом. У найбільш критичному екологічному стані перебувають частково штучні, майже штучні та повністю штучні смерекові культури.

Загалом, досить висока ступінь натуральності фактичних деревостанів (67%) пояснюється переважанням на території Парку корінних букових деревостанів, які відповідають критеріям цільових і наближених до них лісових природних комплексів.

Найкращий, з точки зору наближення до природного лісівництва, розподіл в заповідній зоні (цільовий і перехідний типи деревостанів складають 92,3%), менш прийнятний - в господарській зоні (відповідно 88,6%), ще менший - в зоні регульованої рекреації (відповідно 69,1%) і найгірший - в зоні стаціонарної

рекреації, що пояснюється різним режимом природокористування. Стосовно породного складу деревостанів, найкращий розподіл лісових земель за типами насаджень спостерігається в буковій господарській секції, найгірший - в ялиновій.

Відповідно до встановленого порядку рубки догляду проводяться у всіх функціональних зонах, крім заповідної, але в нашому випадку рубки догляду в зоні стаціонарної рекреації не проводяться. Тому, проектування рубок догляду стосується зони регульованої рекреації і господарської зони.

Площі призначених для проведення рубок догляду насаджень (фонд рубок догляду), крім освітлення, менша площі насаджень з повнотою 0,8-1,0. Розбіжність пояснюється тим, що не всі чисті за складом насадження з повнотою 0,8 віднесені до фонду рубок догляду, що регламентується „Систематизованою таблицею з проектування рубок догляду в гірських лісах Карпат”.

Лісовпорядкуванням в зонах регульованої рекреації і господарській зоні виявлено 14,2 тис.м³ сухостійного і пошкодженого лісу. Захарашеність виявлена на площі 51,9 га із загальним запасом 1,38 тис.м³, в тому числі 0,69 тис.м³ ліквідної деревини. Основні причини утворення сухостійної деревини і захарашеності - ураження дерев хворобами і шкідниками і природний відпад дерев в процесі диференціації росту.

У кварталі № кв. 15, вид. 22 Підгірнянського лісництва Парку нами закладено пробну площу з метою моніторингу тенденцій змін у досліджуваних насадженнях. Це зона регульованої рекреації. Площа пробної площі становить 0,5 га. Склад насадження 10ЯЛ+БП. Повнота – 0,7. На пробній площі таксаційне вимірювання проводилося на 230 деревах. Середня висота дерев становить 16 м при середньому віці 35 років. Пошкодження хворобами лісу - опеньок осінній – 15%. Це середня ступінь пошкодження. Площа території, яку взято за контроль становить 7,4 га. Склад насадження 7ЯлЄ 3Бкл.

Розташування № кв. 10, № вид. 25 Підгірнянського лісництва. Повнота – 0,48.

Наші дослідження і спостереження виявили наступні тенденції:

1. Основною причиною масового всихання смерекових насаджень на території НПП «Зачарований край» є:

- невідповідність ґрунтово-кліматичних умов для зростання смереки;
- зараженість території і, можливо, вже садивного матеріалу комплексом фітопатогенних мікроорганізмів;
- негативна дія кліматичних факторів.

2. На нашу думку, проведення лісгосподарських заходів передбачає три етапи: поступова ліквідація відмираючих (всихаючих) смерекових насаджень; відтворення та поновлення корінного буково-ялицевого деревостану; і третій етап – це формування молодого змішаного різновікового деревостану з переважанням бука та ялиці.

Висновки:

1. Площі похідних смеречників Парку становлять 380,2 га, з них у заповідній зоні 61,5 га, зоні регульованої рекреації 161,5 га, господарській зоні 94,6 га, в також 6,5 га до зони стаціонарної рекреації. Переважна більшість похідних смеречників є осередком хвороб, зокрема опенька осіннього та кореневої губки. Селекційна оцінка – мінусове насадження.

2. З похідними смеречниками проводиться робота по їх переведенню в корінні насадження у господарській зоні та, частково, у зоні регульованої рекреації, виконується комплекс санітарно – оздоровчих заходів – суцільних рубок санітарних на загальній площі 6,5 га за 2012 рік, вибіркового рубок санітарних на загальній площі 43 га за 2012 рік, очищення лісу від захаращення на загальній площі 11 га за 2012 рік. В межах заповідної зони господарських заходів не проводилося.

3. У похідних монокультурах смереки на території Парку найбільш ефективними є суцільні санітарні рубки з наступним штучним відновленням корінного насадження. У заповідній зоні ці насадження доцільно залишити на природний відпад з моніторингом сукцесійних процесів відновлення корінного насадження.

4. У ході дослідження нами була закладена одна пробна площа у зоні регульованої рекреації у кварталі.

5. Виходячи з наших досліджень, у похідних хвойних насадженнях, в цілому, варто було б збільшити обсяги санітарно оздоровчих заходів. На деяких територіях Парку було б доцільно розробити програму на два ревізійних періоди, де, за допомогою групово – вибіркового рубок чи, можливо, комплексу рубок переформування провести переформування монокультур смереки у корінні буково – ялицеві деревостани.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Генсірук С.А. Регіональне природокористування: Навч. посібник – Львів.,: Світ, 1992.
2. Лісові культури: підручник / М. І. Гордієнко, М. М. Гузь, Ю. М. Дебринюк, В. М. Мауер; за ред. М. М. Гузя. – Львів: Камула, 2005. – 608с. – ISBN 966-8343-49-2.
3. Голубец М. А., Малиновський К. А. Принципы классификации и классификация растительности Украинских Карпат // Ботан. журн. 1967. Т. 52. №2. С. 189-201.
4. А. К. Полякова, Е. П. Сулова. Хвойные на юго-востоке Украины / Под ред. А.З.Глухова. - Донецк: Норд-Пресс, 2004. - 197 с.
5. М. А. Голубец. Приемы ускоренной репродукции хвойных в Карпатах / Лесное хозяйство. - 1978. - № 1.
6. Лесоводственные исследования и производственный опыт в Карпатах / за ред. Е. Д. Лозинская. – Ужгород: Карпаты, 1972. – 222 с.
7. Біологічна продуктивність смерекових лісів Карпат / З. П.

- Білоус, І. В. Вайнагій, М. А. Голубець, А. П. Коваленко, В. Г. Коліщук, Я. В. Коржинський, Б. О. Крок, О. С. Купчинська, Х. Т. Пащук, Л. І. Половніков, М. П. Рудишин, М. І. Сергієнко, Я. Й. Харамбура, Т. В. Чвак. – Київ: Наукова думка, 1975. – 238с.
8. Дворецкий, М.Л. Текущий прирост древесины ствола и древостоя / М.Л. Дворецкий. – М.: Лесная промышленность, 1964. – 84 с.
9. В. Є. Свириденко, О. Г. Бабіч, Л. С. Киричок. Лісівництво: Підручник / За ред. В. Є. Свириденко. – 2-ге видання. – Київ: Арістей, 2006. – 544 с. – ISBN 966-8458-31-1.
10. Мазур І. В., Гаврусевич А. М., Кацуляк Ю. Д. Відновлення дубово-ялицевих лісів в Передкарпатті Наукові основи ведення сталого лісового господарства: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. – Івано-Франківськ: Екор, 2005. – С. 181 – 184.
11. В. Г. Собко, Чуприна П. Я. Адапционная амплитуда тиса ягодного в природе и культуре / Интродукция и акклиматизация растений. – 1985.
12. Порадник Карпатського лісівника / М. В. Чернявський, В. І. Парпан, Р. І. Бродович, Ф. Ф. Гербут, В. С. Феннич, Р. М. Яцик, І. В. Шукель, М. Б. Шпільчак, Ю. С. Шпарик / За ред. М. В. Чернявського. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2008. – 368 с. – ISBN 978-966-2988-14-7.
13. Н. Е. Декатов. Применение гербицидов и арборицидов в лесном хозяйстве / Н. Е. Декатов. – Москва: Лесная промышленность, 1966. – 168 с.
14. П. В. Воропанов. Результаты применения в мельниках рубок, основанных на Мичуринском учении / П. В. Воропанов. – Йошкар-Ола: Марийское книжное издательство, 1956. – 152 с.
15. А. А. Строчинский. Модели роста и продуктивность оптимальных древостоев / А. А. Строчинский. – Киев: Усха, 1992. – 141 с. – ISBN 5-7987-0289-8.
16. Н. П. Анучин. Таксация и устройство разновозрастных лесов / Н. П. Анучин. – Москва: Лесная промышленность, 1969. – 63 с.
17. Е. И. Цурик. Таксация пихтовых молодняков Карпат / Е. И. Цурик. – Киев: Лыбидь, 1991. – 104 с. – ISBN 5-325-00150-7.
18. Універсальний довідник лісника та майстра лісу / Харків. – 2004.
19. С. І. Кузнецов, Н. А. Казанська, Р.В. Богданьок. Використання та інтродукційний потенціал хвойних для гірських садово-паркових ландшафтів в умовах Полісся та Лісостепу України / Інтродукція рослин. - 1999. - № 2. - С.118-122.
20. Дендрофлора України. Дикорослі та культивовані дерева й кущі. Голонасінні: Довідник / М.А. Кохно, В.І. Гордієнко, Г.С. Захаренко та ін. - Київ: Вища школа, 2001. - 207 с.
21. Деревья и кустарники, культивируемые в Украинской ССР. Голосеменные. Справочное пособие / С. И. Кузнецов, П. Я. Чуприна, и др. - Киев: Наук.думка, 1985.- 200 с.

E.V. Turis, O.I, Shanta
Uzhgorod national university, 88000 Uzhgorod, Universitetska st., 14

STATUS AND PERSPECTIVES OF THE CONTENT OF DERIVED CONIFER FORESTS IN THE TERRITORY OF NP "ENCHANTED LAND"

In this article the results of research work at the National Natural Park " Enchanted Land" are presented. Studies concern the state of derived conifer forests in the area of Carpathian beech forests in the park area, the type and scope of diseases and pests, methods of sanitary measures. Deserves special attention condition artificial plantations due to their reserve status . In this paper we attempt to find effective methods to improve the stability of plants in protected areas.

Key words: National Park " Enchanted Land", derived conifer forests, Carpathian beech forests, diseases and pests, sanitary measures.

Е.В. Турис, О.И. Шанта.
Ужгородський національний університет, 88000, Ужгород, ул. Университетська, 14

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ СОДЕРЖАНИЯ ИСКУССТВЕННО СОЗДАНЫХ ХВОЙНЫХ НАСАЖДЕНИЙ НА ТЕРРИТОРИИ НПП «ЗАЧАРОВАННЫЙ КРАЙ»

В данной статье приведены результаты исследований, проведенных на территории Национального природного парка «Зачарованный край». Исследования касаются состояния искусственно созданных хвойных насаждений в буковой зоне Закарпатья на территории парка, видов и масштабов болезней и вредителей, методов проведения санитарно-оздоровительных мероприятий. Особенного внимания заслуживает состояние искусственных насаждений в связи с их заповедным статусом. В данной работе сделана попытка найти эффективные методы повышения стабильности насаждений на заповедных территориях.

Ключевые слова: Национальный природный парк «Заколдованный край», искусственные хвойные насаждения, буковая зона Карпат, болезни и вредители, санитарно-оздоровительные мероприятия.